VII. DVARVIETĖS IR KAIMAVIETĖS

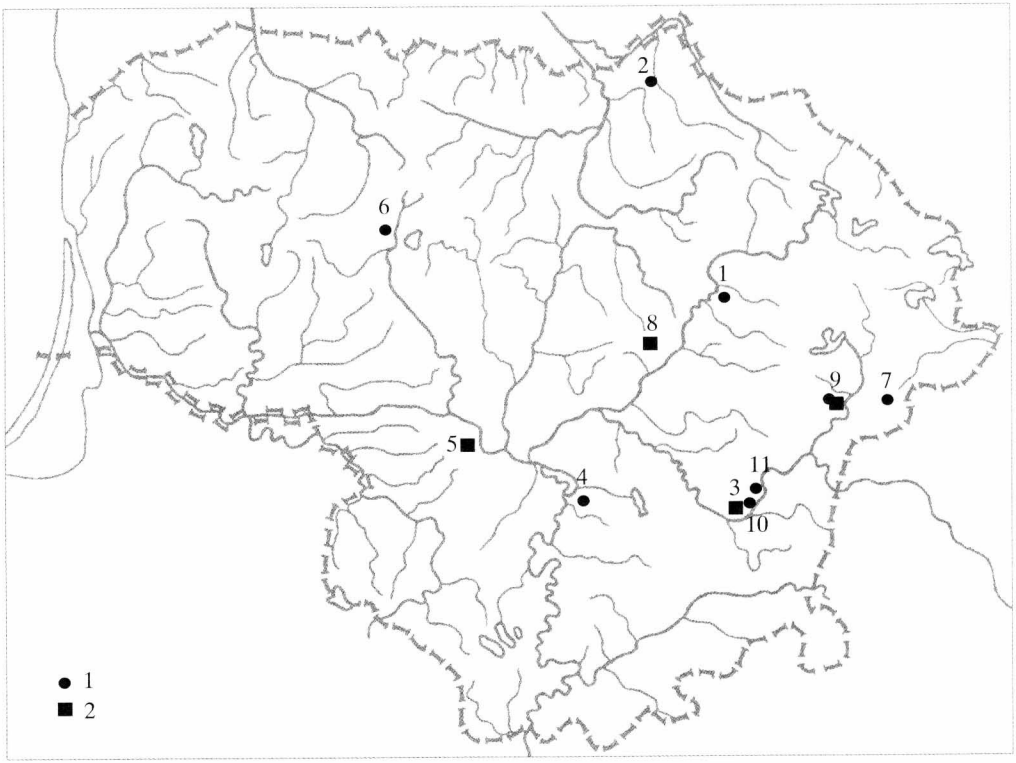

69 pav. Dvarvietės (1) ir kaimavietės (2):
Fig. 69. Manor (1) and village (2) sites:

1 – Anykščiai, 2 – Astravas, 3 – Gudeliai (žr. III), 4 – Kruonis, 5 – Kuras, 6 – Kurtuvėnai, 7 – Račkiškė, 8 – Svaronys, 9 – Sudota (ir I), 10 – Tuskulėnai, 11 – Verkiai.

KURO SENOJI KROSNIS

Laura DEVEIKYTĖ

2005 m. gegužės ir spalio mėnesiais atlikti archeologiniai tyrimai projektuojamo Kauno–Šakių dujotiekio vietoje Kuro kaime (Kauno r., Zapyškio sen.). Kuro archeologinė radimvietė yra apie 8 km į V nuo Zapyškio centro, 300 m į PV nuo Zapyškio–Lekėčių kelio, į P nuo Vincentavo miško, dešiniajame Ovos upelio krante, jo santakoje su bevardžiu kanalizuotu upeliu, šio upelio dešiniajame krante. Ji aptikta 2004 m. projektuojamo dujotiekio Kaunas–Šakiai trasos žvalgomųjų archeologinių tyrimų metu. Tada radimvietėje surasta molio tinko gabalų, degėsių, kalvio darbo vinis. Spėta, kad čia gali būti senovės gyvenvietė.

Kuro radimvietėje ištirtos dvi perkasos, iš viso 891 m² dydžio plotas.

Perkasa 1 tirta suprojektuoto dujotiekio vietoje. Ji buvo 48x17 m dydžio, orientuota ŠV–PR kryptimi. Tiriamą plotą, išskyrus jo ŠV galą, dengė 10–25 cm storio velėna. ŠV perkasos gale, šlaite į Ovą velėna plonėjo iki 5–10 cm. Nuėmus velėną atsidengė 20–45 cm storio šviesiai pilkos smėlingos žemės sluoksnis. Perkasos ŠV gale, šlaito R pusėje iškart prasidėjo šviesiai rudo kieto molio sluoksnis. Įžemis – šviesus smėlis – pasiektas 30–65 cm gylyje. Perkasos ŠV dalyje aptikta 4x3 m dydžio ir iki 60 cm gylio duobė (buvusios laužavietės – židinio (?) vieta). Joje atsidengė juodos perdegusios žemės sluoksnis, po kuriuo rasta daug medžio anglių. Perkasos ŠV gale 20 cm gylyje išryškėjo kitos 1,1x2,2 m dydžio, 70 cm gylio duobės kontūras. Duobėje aptikta smulkių angliukų ir molio tinko gabalų. Perkasoje rasta tik viena kalvio darbo geležinė pasagvinė, keli skardos gabalai, grandinės nareliai, kelios vėlyvos buitinės keramikos šukės, iš kurių dvi glazūruotos.

Būdinga archeologinei vietai aplinka buvo greta perkasos 1, į PV nuo jos, Ovos ir minėto dešiniojo intako dešiniuosiuose krantuose, jų santakoje esantis iškyšulys.

Perkasa 2 tirta minėto iškyšulio viršuje, 10 m į V nuo perkasos 1. Ji buvo 10 m ilgio R–V kryptimi ir 7,5 m pločio. Nuėmus velėną 15–20 cm gylyje pasirodė pilkos žemės, permaišytos su moliu ir degėsiais, sluoksnis. Degėsių gausiausia buvo perkasos Š dalyje. Jų 20–30 cm gylyje daugėjo, pasirodė molio tinko ir šlako gabalai. Perkasos Š dalyje 30–40 cm gylyje išryškėjo krosnies kontūrai, kurie iš pradžių palaikyti geležies lydymo krosnele. Įsikasus iki 50–60 cm gylio atsidengė visa krosnis. Ji buvo pailgo apskritimo formos, 1,9x1,4 m skersmens, 50 cm pločio, plūkta iš pilko perdegusio molio. P pusėje esantis krosnies prieangis išplatėja iki 80 cm. Viduryje aptikta iki 1 m² skersmens šachtos anga. Aplink ją 12 cm pločiu krosnies molis ypač perdegęs, sutrupėjęs gabalais. Jame gausu degėsių. Šachta palenda po krosnimi ir tęsiasi PV kryptimi iki perkasos galo. Joje buvo molis su pilkos žemės priemaišomis ir degėsiais, gausu ir perdegusio molio gabalų. Šachta buvo 30–80 cm pločio, 15–30 cm gylio. Aplink krosnį buvo iki 40 cm aukščio ir 60 cm pločio rausvo molio pylimas, išlikęs tik Š pusėje (P suardytas).

Perkasoje rasta daug perdegusio molio gabalų, plytgalių, buvusios krosnies molinių

detalių. Manoma, kad tai buvusi plytų degimo krosnis. Jos chronologija neaiški.

KURAS ANCIENT FURNACE

In 2005 an archaeological survey was performed in the Kuras Village (Kaunas District) in the planned path of the Kaunas-Šakiai gas pipeline. During the survey two test-pits were excavated; 891 m^2 were investigated in total. Numerous scorched clay pieces, brickbats and other clay fragments of the former furnace were discovered. Presumably the furnace used to serve as a brick-kiln. Its chronology was unidentifiable.

ASTRAVO DVARO SODYBOS TILTAS–UŽTVANKA

Audrius DUDERIS

2005 m. spalio mėnesį buvo pradėti darbai tilto-užtvankos prie Astravo dvaro sodybos (G260K6) avarinei būklei likviduoti. 1991 m. pastačius naują žemių užtvanką ir gelžbetoninę potvynių pralaidą, senoji užtvanka-tiltas liko naujosios užtvankos žemutiniame bjefe. Todėl buvo numatyta įrengti požeminį gaudomąjį dreną aplink statinį ir juo nuleisti į tilto-užtvankos žemutinį bjefą. Įrengiant sluoksninę hidroizoliaciją iš dvisluoksnės polietileno plėvelės ir ant jos suplūkto riebaus plastingo priemolio sluoksnio, vandens tekėjimo zonoje dar sutvirtinant 5 cm storio įplūktu akmenėlių grindiniu, vykdyti žemės darbai.

Astravo užtvanka (Biržų r.) yra viena seniausių Lietuvoje. Pirmoji užtvanka Astrave buvo pastatyta apie 1575 m., užtvenkiant dvi upes – Apaščią ir Agluoną. Mikalojus Radvila, rengdamasis pilies statybai (pilis pastatyta 1589 m.), užtvenkė dvi upes, taip suformuodamas dirbtinį ežerą, apsaugantį miestą iš Š pusės. Šalia užtvankos buvo pastatytas malūnas, kuris pavaizduotas XVII a. pradžios T. Makovskio Biržų pilies ir miesto graviūroje ir pažymėtas „Domus molarum". Ežero Š dalyje esantis Astravas pirmą kartą minimas XVI a., kai Mikolojus Radvila Rudasis davė žemės vokiečiui Berynui šalia Biržų. Nors ši teritorija visą laiką priklausė Radviloms, žemė buvo nuomojama. XVII a. pradžioje palivarką Astrave turėjo Kristupas Dombskis. Po jo mirties Kristupas Radvila 1617 m. dvarą patikėjo karininkui, kunigaikščio žirgų išjodinėtojui Jeronimui Malatestai ir jo žmonai Kotrynai. Paskui nuomininkai daug kartų keitėsi. Manoma, kad 1704 m., per karą su švedais, užtvanka buvo išardyta, ir tik po 150 metų vėl atstatyta, kai 1811 m. Biržus iš Radvilų nupirko grafas Mykolas Tiškevičius. Kartu jam atiteko ir Astravo dvaras. 1860 m. buvo pastatytas naujas tiltas-užtvanka.

Tiltas-užtvanka stovi ant dešimties arkų, kurios iš P pusės yra 1,7 m aukščio, o Š dalyje aukštėja iki 2 m. Kartu jos sudaro ir vandens praėjas bei laiko tilto važiuojamosios dalies svorį. P ir Š parapetuose išdėstytos 40 cm skersmens rozetės, pro kurias nutekėdavo važiuojamoje dalyje susirinkęs vanduo. Vėliau jos buvo užmūrytos. Parapeto Š dalyje įmūrytas dolomitinis akmuo, kuriame iškalti grafo Jono Tiškevičiaus inicialai (HJT). Kas užtvankos architektas, nėra žinoma. Ilgą laiką manyta, kad užtvanką projektavo L. C. Anikinis, projektavęs Tiškevičiams Astravo rū-